

D1. Murat Belge, Bir Dönüm Noktası Olarak Tutunamayanlar ve Oğuz Atay “Türkiye’de yazılagelmiş en büyük roman”¹

Seçil OKUMUŞ²

APA: Okumuş, S. (2026). Murat Belge, Bir Dönüm Noktası Olarak Tutunamayanlar ve Oğuz Atay “Türkiye’de yazılagelmiş en büyük roman”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (52), 430-434. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20487182>

Murat Belge, *The Unbearables* as a Turning Point and Oğuz Atay: “The greatest novel ever written in Turkey”

Tutunamayanlar, Türk edebiyatında modernist anlatının en kapsamlı ve en tartışmalı örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Oğuz Atay tarafından kaleme alınan bu roman, hem içerik hem de biçim düzeyinde geleneksel anlatı kalıplarını aşarak çok katmanlı ve parçalı bir anlatı yapısı inşa eder. Roman, anlatı teknikleri, ironik söylem, parodi ve metinlerarasılık gibi modernist edebiyatın temel özelliklerini yoğun biçimde kullanarak, klasik roman formunun dışına çıkar. Murat Belge’nin *Bir Dönüm Noktası Olarak Tutunamayanlar ve Oğuz Atay* başlıklı çalışması, bu romanı tekil bir edebî ürün olarak değil, çok katmanlı bir anlam üretim alanı olarak ele almakta ve metni hem anlatı teknikleri hem de tarihsel, toplumsal ve ideolojik bağlamlar içinde ayrıntılı biçimde çözümlemektedir. Belge’ye göre Tutunamayanlar, klasik roman anlayışının ötesine geçen, farklı söylem biçimlerini bir araya getirerek sürekli genişleyen bir metinlerarası yapı kurar; bu nedenle romanın anlamı sabit değil, okuma süreçleri içinde sürekli yeniden üretilen bir nitelik taşır. Bu çerçevede Belge’ye göre Oğuz Atay, pek çok yazar gibi kendi yaşamından bazı unsurları kurmaca dünyaya taşımış; ancak bu otobiyografik malzemeyi doğrudan bir yansıma olarak değil, romanın kurgusal yapısına uygun biçimde dönüştürerek kullanmıştır. Belge, söz konusu biyografik ayrıntıların büyük ölçüde Selim etrafında yoğunlaştığını, Turgut’a ise daha farklı bir anlatı işlevi içinde dağıtıldığını belirtir. Bununla birlikte bu öğelerin birebir bir özdeşlik ilişkisi kurmak yerine, romanın kendi mantığına ve yapısal örgüsüne uyarlanarak işlendiği vurgulanır. Bu çerçevede Belge, romandaki hiçbir karakterin “kamufle edilmiş Oğuz Atay” olarak okunamayacağını özellikle ifade eder.

Belge’nin değerlendirmesine göre romanın en belirgin özelliklerinden biri, anlatı dilindeki çeşitliliğidir. Belge, Oğuz Atay için okuma ediminin en geniş anlamda, bireyin hayatla ilişki kurmasının ve yaşamı kavrayarak öğrenmesinin temel aracı olduğunu belirtir. Belge, Tutunamayanlar’a kadar Türkiye’de bu ölçüde iddialı bir modernist romanın kaleme alınmadığını belirtir. Ayrıca eserdeki anlatı çeşitliliğinin, romanın tekdüze bir yapıdan uzaklaşmasını sağladığını ve bu sayede metnin sıkıcılığa düşmeden akıcı bir şekilde ilerlemesine katkıda bulunduğunu ifade eder. Oğuz Atay anlatısındaki çeşitliliğe katkı

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin/iThenticate Oran: %-

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 04.05.2026-**Kabul Tarihi:** 04.06.2026-**Yayın Tarihi:** 05.06.2026; DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20487182>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı / İstanbul University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Division of Modern Turkish Literature (İstanbul, Türkiye), secilokumuss@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8336-4007> ROR ID: <https://ror.org/03a5qrr21> ISNI: 0000 0001 2166 6619, Crossreff Funder ID: 501100002657

sağlayan çeşitli yazarlardan bahseden Belge, Atay’ın taklidini yaptığı diller arasında bürokratik dil, tatil yapan ya da pikap ya da ucuz et alan küçük burjuvalar, maç anlatan spikerler, ansiklopedi yazarlarının yer aldığını belirtir. Belge, Tutunamayanlar’ın klasik anlamda bir “eylem” romanı olarak değerlendirilemeyeceğini, çünkü metinde sürükleyici olay örgüsüne dayalı bir hareketliliğin bulunmadığını belirtir. Bu nedenle eserin “serüven romanı” olarak da sınıflandırılmayacağını zira metnin geleneksel anlamda merak duygusunu sürekli canlı tutan bir kurguya yaslanmadığını ifade eder. Belge, buna rağmen romanın yüzeyde “monoton” bir yapıya sahipmiş gibi görünmesine karşın böyle bir tekdüzeliğe düşmediğini özellikle vurgular. Belge’ye göre bu durum, metnin sürekli yenilenen yapısından ve farklılaşan anlatım biçimlerinden kaynaklanır. Bu bağlamda ona göre, olay ve eylem yoğunluğunun görece azlığı parodik anlatım teknikleri ve çoklu üslup kullanımıyla dengelenir. Ona göre böylece eser, geleneksel roman beklentilerinin dışında, çeşitlilik ve dönüşüm üzerinden kendini sürekli “tazeleyen” bir anlatı yapısı kazanır.

Belge’ye göre Tutunamayanlar’ın konusu sorulduğunda verilebilecek en kapsayıcı yanıt “her şey”dir; ancak Belge, bu “her şey”in dağınık ve gelişigüzel biçimde bir araya getirilmiş bir malzeme yığını olmadığını, aksine unsurlar arasında kurulmuş belirli bağlantılar ve bir tematik hiyerarşi bulunduğunu özellikle vurgular. Belge’nin değerlendirmesine göre romanın adı da bu soruya dolaylı bir yanıt niteliği taşır; çünkü metnin merkezinde “tutunamayanlar” olarak adlandırılan bir varoluş hâli yer almaktadır. Belge, Oğuz Atay’ı sınırlı temalarla çalışan bir yazar olarak değil, çok geniş bir malzeme dünyasını aynı metin içinde bir araya getirmeye yönelik bir yazar olarak tanımlar; bu bağlamda Tutunamayanlar içinde her biri ayrı bir romanın konusu olabilecek nitelikte pek çok temanın bir araya getirildiğini, ancak Atay’ın bu heterojen malzemeyi parçalamadan, belirli bir kompozisyon içinde birleştirmeyi başardığını ifade eder. Belge ayrıca romanda leitmotiflerin bilinçli ve sistemli bir biçimde kullanıldığını, bu tekrar eden tematik unsurların metnin dağınık görünen yapısını bir arada tutan temel mekanizmalardan biri olduğunu belirtir. Belge’nin yorumuna göre roman, çok sayıda farklı unsuru bir araya getirme iddiası taşıdığı için yüzeyde karmaşık ve yoğun bir yapı sergiler; ancak bu karmaşıklık, metnin hem içerik hem de biçim düzeyinde taşıdığı özgünlüğün temel kaynağıdır. Belge, içerik bakımından Oğuz Atay’ın son derece özgün bir dünya görüşü ortaya koyduğunu ve bu dünya görüşünün metin boyunca kendine özgü ifadelerle somutlaştığını belirtirken, biçim açısından ise Türk roman geleneğinde daha önce benzeri görülmemiş bir anlatı yapısının kurulduğunu ifade eder. Belge’ye göre bu kadar farklı ve dağınık görünen unsurların tek bir metin içinde anlamlı bir bütünlük oluşturması oldukça güçtür; ancak Atay, bu heterojen yapıyı kontrollü bir kompozisyon içine yerleştirerek içsel bir bütünlük üretmeyi başarmıştır. Belge ayrıca Tutunamayanlar’da klasik anlatılardaki doğrusal ilerleme mantığının bulunmadığını vurgular. Ona göre olaylar ve eylemler, geleneksel romanlardaki gibi zincirleme ve süreklilik arz eden bir yapı oluşturmaz; bunun yerine parçalı, kırılmalı ve çok katmanlı bir anlatı düzeni söz konusudur. Bu bağlamda Belge, romanda ikili karşıtlıkların önemli bir yapısal ilke olarak işlediğini ve özellikle iki ana karakter etrafında kurulan karşıtlık ilişkilerinin metnin anlam örgüsünü belirlediğini belirtir. Ayrıca Oğuz Atay’ın modernist edebiyata bilinçli biçimde yöneldiğini ifade eden Belge, yazarın diyakroni ve senkroni gibi anlatı ilkelerini modern anlatı teknikleriyle birlikte kullanarak metnin yapısal derinliğini artırdığını savunur. Belge’nin değerlendirmesine göre roman, aynı zamanda güçlü bir tarihsel ve toplumsal bağlam içinde düşünülmelidir. Tutunamayanlar’da Selim ve Turgut karakterlerinin yaşamları, Türkiye’nin tarihsel ve toplumsal gerçekliğiyle iç içe geçirilmiş biçimde kurgulanmıştır. Belge’ye göre bu karakterlerin kişilik oluşum süreçleri yalnızca bireysel psikolojiyle açıklanamaz; aksine tarihsel süreç, kültürel yapı ve toplumsal dönüşümler bu oluşumda belirleyici bir rol oynar. Bu nedenle her iki karakterin dünyaya yönelttiği eleştiriler ve “itiraz”lar, doğrudan bu tarihsel ve kültürel arka plana yönelmiş eleştiriler olarak okunmalıdır.

Belge'nin değerlendirmesine göre Tutunamayanlar'ın teolojik düzleminde özellikle İsa figürü üzerinden kurulan etik tartışma belirleyici bir yer tutar. Belge, Oğuz Atay'ın insancıl ve seküler bir etik arayışı içinde olduğunu, insan sevgisinin merkezde yer almadığı hiçbir ahlak anlayışını kabul etmediğini ve ahlaki değer dışsal normlardan değil içsel bir kaynaktan, yani "içtenlikten" doğduğunu savunduğunu belirtir; bu nedenle sevgi, Belge'ye göre Atay'ın düşünce dünyasında en yüksek etik değer olarak konumlanır. Bu çerçevede Belge, Atay'ın İsa figürüne yaklaşımının teolojik bir yorumdan ziyade insan merkezli bir düzlemde şekillendiğini, İsa'nın bir "insan" olarak ele alındığını ve onun temsil ettiği iyilik, saflık ve ahlaki bütünlük gibi değerlerin özellikle öne çıkarıldığını ifade eder. Belge'ye göre bu yaklaşım, Tutunamayanlar içinde Atay'ın özgün etik duruşunu belirginleştirir ve onu Türk edebiyatında benzeri az görülen bir yazar konumuna taşır. Belge ayrıca İsa figürünün Atay'da "İsa teolojisi"nden ziyade "insan-İsa" olarak düşünüldüğünü ve bu figürün bilinçli biçimde "tutunmayan" bir karakter olarak kurgulandığını vurgular; bu nedenle Selim ile İsa arasında kurulan paralellik, "bilerek tutunmama" tavrı üzerinden anlam kazanır. Son olarak Belge, İsa figürünün yalnızca ahlaki bir model değil, aynı zamanda romanın yapısını belirleyen temel unsurlardan biri olduğunu ileri sürer ve Tutunamayanlar ile İncil anlatısı arasında yapısal bir paralellik kurulabileceğini belirtir; tıpkı İsa'nın yaşamının dört İncil'de farklı biçimlerde anlatılması gibi, Turgut'un Selim'in yaşamını yazmasının da metni çok katmanlı ve "kutsal metin benzeri" bir anlatı yapısına yaklaştırdığını ifade eder.

Belge, Tutunamayanlar'da sıkça karşılaşılan yargılama, hüküm ve mahkeme sahnelerini yalnızca dramatik unsurlar olarak değil, aynı zamanda simgesel bir yapı olarak değerlendirir; bu bağlamda mahkeme ortamının dışsal bir kurum olmanın ötesinde, romanın iç dünyasında sürekli işleyen bir "yargılanma" ve iç hesaplaşma mekaniğine dönüştüğünü belirtir. Belge'ye göre bu durum, bireyin kendini sürekli sorguladığı ve kendi varoluşunu mahkeme dili üzerinden tartışmaya açtığı bir anlatı stratejisine işaret etmektedir. Aynı çerçevede Belge, Oğuz Atay ile James Joyce başta olmak üzere Stephen Dedalus, Stuart Gilbert ve Laurence Sterne gibi yazarlar arasında çeşitli metinlerarası paralellikler kurarak Tutunamayanlar'ın dünya edebiyatı geleneğiyle kurduğu yoğun ilişkiye dikkat çeker; Belge'nin yorumuna göre Atay, bu geniş edebî birikimi yalnızca bir okur olarak değil, aynı zamanda yaratıcı bir "yeniden üretici" olarak dönüştürmekte ve kendi anlatı dünyasına özgün biçimde entegre etmektedir. Belge ayrıca romanda ironi kullanımının metnin temel yapı taşlarından biri olduğunu vurgular ve bu ironinin, sabit bir anlatıcı sesi yerine sürekli değişen ve dönüşen bir üslup yapısı oluşturduğunu belirtir. Bu bağlamda Belge'ye göre roman boyunca tekil ve istikrarlı bir anlatı sesi korunmaz aksine anlatı, farklı söylem düzeyleri arasında sürekli geçiş yapan çoğul bir yapı sergiler. Belge'nin değerlendirmesine göre Oğuz Atay, modern edebiyat birikimini bilinçli biçimde içselleştiren ve bu birikimi kendi anlatı estetiği içinde yeniden kuran bir yazardır. Ona göre bu nedenle Tutunamayanlar, yalnızca yerel bir edebî ürün değil, dünya edebiyatıyla yoğun etkileşim içinde olan bir metin olarak ortaya çıkar. Belge, ayrıca bu yoğun ve çok katmanlı edebî birikimin, romanın ilk yayımlandığı dönemde okur tarafından tam anlamıyla karşılık bulamamasında etkili olduğunu ve eserin başlangıçta görece mesafeli bir tepkiyle karşılandığını ifade eder. Bunun yanı sıra Belge, Turgut'un dönüşüm sürecini ve giderek bir yazar kimliğine evrilmesini romanın yapısal örgüsü içinde dikkatle izlediğini belirtir ve bu sürecin Oğuz Atay'ın anlatı kurma becerisini gösteren temel göstergelerden biri olduğunu vurgular. Belge'ye göre Atay, son derece kontrollü ve bilinçli çalışan bir "oyun kurucu" olarak romanın bütününi kurgulamakta, farklı anlatı katmanlarını sistematik bir bütünlük içinde bir araya getirmektedir. Belge, Atay'ın mizah anlayışını özel bir çerçevede ele alır ve yazarın belirli bir ideolojik çizgiye sıkı sıkıya bağlı olmayan, aksine farklı düşünsel alanlar arasında serbestçe hareket eden bir konumda yer aldığını ifade eder; bu nedenle Belge'ye göre Atay, "Marksist"ten ziyade "Marxian" olarak nitelendirilebilecek bir düşünsel mesafeye sahiptir ve onun en rahat soluk aldığı alan, kurduğu ironik ve çoğul anlatı dünyasıdır.

Belge’ye göre Tutunamayanlar’da Atay, Selim ile Turgut karakterlerini kişilik bakımından belirgin biçimde birbirinden ayırmış ve bu ayrımı bilinçli bir anlatı stratejisi olarak kurgulamıştır. Belge, Atay’ın edebiyatta sıkça problemlen görülen “idealizasyon” riskini fark ettiğini ve bu riski dengelemek için ironiyi sistematik bir anlatım stratejisi olarak devreye soktuğunu ifade eder. Bu bağlamda ironi, Belge’ye göre romanda yalnızca üslup açısından değerlendirilebilecek bir unsur değil, anlatının duygusal yoğunluğunu düzenleyen bir “duygusal termostat” işlevi görmektedir. Belge ayrıca karakter adlarının da rastlantısal olmadığını, simgesel ve çağrışımsal anlamlar taşıdığını vurgular. Bunun yanı sıra Belge, romanda rüya motiflerinin tek bir işleve indirgenemeyecek ölçüde çok katmanlı bir anlam alanı oluşturduğunu ve bu katmanların hem bireysel bilinç süreçleri hem de metnin yapısal bütünlüğü içinde işlediğini belirtir. Belge’nin yorumuna göre Oğuz Atay, “oyun” kavramını Türkçedeki tüm anlam katmanlarıyla birlikte düşünerek Tutunamayanlar içinde çok boyutlu bir anlatı ilkesine dönüştürmüştür. Ayrıca Belge, Turgut ile Nermin arasındaki ilişkinin betimleyici bir düzlemde sunulmasına rağmen, metnin kadın karakterlerin temsili üzerinden erkek egemen değerler sistemine dair örtük bir tartışma alanı açtığını belirtir. Son olarak Belge’ye göre romanda intihar teması, geleneksel melodramatik yaklaşımlardan farklı olarak yalnızca bir olay değil, bireyi bu noktaya sürükleyen toplumsal, psikolojik ve varoluşsal süreçlerin ayrıntılı biçimde çözümlendiği bir anlam odağı olarak ele alınmaktadır.

Sonuç olarak Belge, Tutunamayanlar’ı yalnızca modernist bir roman olarak değil, aynı zamanda çok katmanlı bir anlatı, düşünce ve eleştiri alanı olarak konumlandırır. Belge tarafından Oğuz Atay’ın metni biyografik izlerden metinlerarasılığa, ironi ve parodiden teolojik ve siyasal alegorilere, psikolojik çözümlenmelerden anlatı tekniklerine uzanan geniş bir ağ içinde değerlendirilir. Bu çerçevede romanın, hem parçalı ve çoğul yapısıyla geleneksel anlatı kalıplarını aştığı hem de kendi iç bütünlüğünü ironi, üslup çeşitliliği ve leitmotifler aracılığıyla kurulduğu yeniden keşfedilir. Belge’ye göre Atay’ın başarısı, birbirinden çok farklı görünen bu unsurları dağılmadan bir arada tutabilmesi ve modern romanın sınırlarını genişleten özgün bir yapı inşa edebilmesinde yatar. Böylece Tutunamayanlar, hem Türk edebiyatı içinde bir dönüm noktası hem de modern anlatı olanaklarını radikal biçimde dönüştüren bir metin olarak konumlanır. Belge’nin eseri ise daha çok eleştirel ve kuramsal bir düzlemde metni yorumlayan, modernist anlatının biçimsel radikalliğinden yanısıra metinlerin düşünsel ve tarihsel bağlamını çözümlenmeye odaklanan bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle, Tutunamayanlar’ın yenilikçi kurmaca dünyasına karşılık Belge’nin eseri, hem metnin estetik yapısına hem de onun toplumsal, tarihsel ve ideolojik arka planını görünür kılmayı hedefler.

Kaynakça

Belge, Murat. (2026). *Bir Dönüm Noktası Olarak Tutunamayanlar ve Oğuz Atay*, İletişim Yayınları, İstanbul.